

Чертов В.І.,
викладач кафедри педагогіки, психології та менеджменту
Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти
ДЗВО «Університету менеджменту освіти» НАПН України

ОСВІТА ДОРΟΣЛИХ ЯК СКЛАДОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ

Анотація. У тексті даного дослідження розглядається важливість та роль освіти дорослих у контексті розвитку сучасного українського інформаційного суспільства, яке характеризується високою інформаційною насиченістю, швидкими змінами в технологічному, соціальному та економічному середовищі. Відзначено, що традиційна модель освіти, яка обмежувала навчання до певного етапу життя, поступово замінюється концепцією неперервної освіти, яка включає безперервний розвиток особистості на всіх етапах онтогенезу. Окремо розглянуто роль системи неперервної освіти в Україні, її розвиток у нормативно-правових документах, а також інтеграцію сучасних інформаційно-комунікаційних технологій для забезпечення доступності та ефективності навчання. Акцентується увага на соціальному значенні освіти дорослих, яка сприяє розвитку професійних і соціальних компетентностей, підвищенню якості життя та адаптації до змін у суспільстві. Окреслено різноманітні мотиваційні фактори, що стимулюють дорослих до навчання, та роль цього процесу у формуванні конкурентоспроможної та культурно розвинутої громадянської спільноти.

Виклад основного матеріалу. Сучасне українське суспільство все більше занурюється у складну інформаційну реальність насичену інтелектуальними технологіями, виникнення якої зумовлено стрімким науково-технічним прогресом, переходом людства у постіндустріально-інформаційну фазу свого розвитку. Нова реальність характеризується мобільністю, динамічністю, високою інформаційною насиченістю та, відповідно, актуалізує потребу у формуванні нових високоспеціалізованих вмій та навичок, пред'являє високі вимоги до інтелектуального потенціалу людини, що зумовлює необхідність його постійного підвищення та вдосконалення. Можливість повноцінного функціонування людини у таких незвичайних умовах, висока якість її життя, ефективність її професійної діяльності може бути забезпечена сталим, безперервним розвитком та навчанням протягом усього життя. Домінуюча раніше концепція освіти, що регламентувала необхідність навчання та розвитку особистості на початкових етапах онтогенезу до досягнення зрілого віку, у рамках якої освіта дорослих не розглядалася у якості пріоритетного напрямку діяльності освітніх установ, відходить у минуле. Станом на теперішній час можна стверджувати, що неперервна освіта дорослих – екзистенційна даність функціонування сучасного інформаційного суспільства. До того ж з опорою на новітні інформаційно-комунікативні технології, якісне забезпечення освіти дорослих людей стає

цілком посилюючою задачею, навіть незважаючи на щільну зайнятість населення цієї вікової категорії, а розмаїття форм реалізації такого навчання дозволяє досить гнучко організувати цей процес.

А. Василюк зазначає, що вихідною точкою в концепції безперервної освіти є переконання, що процес набуття знань та розвитку особистості не завершується одразу ж після завершення певного етапу навчання, але повинен продовжуватися так само активно й у подальшому житті. При цьому сама концепція постійної освіти виникає з потреби оптимальної підготовки особистості до життя в швидкозмінному світі, який пов'язаний із технічним, суспільним та організаційним розвитком [1, с. 1].

Національна система неперервної освіти визначається комплексом заходів, спрямованих на забезпечення можливостей для навчання та розвитку людей протягом їхнього життя. Система неперервної освіти в Україні формується вже тривалий час, про що свідчить відображення питань її забезпечення в старих та нових державних документах про освіту: Закон України «Про освіту», Державна національна програма «Освіта» («Україна ХХІ століття»), «Концепція громадянського виховання» (2000 р.), «Національна доктрина розвитку освіти в Україні» (2002 р.), Програма розвитку освіти до 2025 р., Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 рр., Концепція розвитку освіти до 2025 р. [5, с. 120].

Національною доктриною розвитку освіти України визначено, що неперервність освіти реалізується шляхом: 1) забезпечення послідовності змісту та узгодження навчально-виховної діяльності на різних рівнях освіти, що виступають як продовження попередніх і передбачають готовність громадян до можливого переходу на нові рівні; 2) формування потреб та здатності особистості до самостійного навчання; 3) оптимізації системи перепідготовки працівників і підвищення їх кваліфікації, модернізації системи післядипломної освіти згідно з відповідними державними стандартами; 4) створення інтегрованих навчальних планів і програм; 5) формування та розвитку навчально-науково-виробничих комплексів для поетапної підготовки фахівців; впровадження та розвиток дистанційної освіти [8].

Найбільш широке розуміння поняття «освіта дорослих», як зазначають В. Вишньова та Т. Раціна полягає в розгляді її як будь-якої освітньої активності особи, яка вже досягла дорослості, незалежно від змісту, професійного спрямування, термінів і форм навчання, а також ступеня інституціоналізації. Основним напрямком є модернізація освіти, спрямована на поліпшення змісту, форм і методів освітньої діяльності як постійного процесу, що сприяє формуванню особистості, здатної до саморозвитку і навчання протягом усього життя. Важливу роль у забезпеченні можливостей для реалізації вказаних завдань відіграє система післядипломної освіти як невід'ємної частини безперервної освіти [2].

О. Огієнко, дослідивши генезу категорії «освіта дорослих» у зарубіжних працях, приходять до висновку, що ця дефініція пройшла тернистий шлях розвитку від ідентифікації її спочатку з народною, а потім з неперервною освітою, до усвідомлення її ролі як важливої підсистеми сталої освіти. Освіта

дорослих у сучасних іноземних дослідженнях розглядається як багатофункціональна, варіативна, відкрита та гнучка система, спрямована на задоволення освітніх потреб людини, адаптацію її до змін оточуючого середовища, освоєння нових соціальних ролей [7, с. 7].

Т. Джаман розглядає неперервну освіту як системотворчий чинник формування особистості. У такому ракурсі погляду на явище неперервної освіти на перший план виходить неформальна складова освіти дорослих. Зокрема, Т. Джаман наголошує на тому, що цей специфічний різновид освіти передбачає не тільки освітню активність особистості впродовж усього життя, але і передбачає постійний перехід на більш високий рівень, що включає якісний і кількісний прогрес у володінні професійними знаннями і вміннями, а також набуття життєвого і професійного досвіду. Тому система неперервної освіти має включати такі складові як формальна та неформальна освітня система, неформальна сфера освіти (культурно-освітні і виховні установи), всі події у сфері освіти, що реалізуються після завершення офіційної освіти. Відзначено, що суть принципу неперервної освіти полягає в розумінні освітньої системи як цілісної, охоплюючи всі аспекти на різних етапах життя людини, від дитинства до післядипломної освіти, зміни професій, галузей знань, підвищення кваліфікації, самовдосконалення. Відповідно йдеться про послідовний і взаємопов'язаний процес освіти людини протягом усього її життя. Це, на думку дослідниці, закономірно підсилює роль особистісної орієнтації у контексті освіти дорослих [3, с. 163–164].

Досить близькі до цього розуміння сутності неперервної освіти ідеї висловлює також Т. Кучера: «Неперервну освіту треба розуміти не як механічний рух особистості від дошкільної до загальної середньої, професійної, вищої, післядипломної освіти, підвищення кваліфікації та ін., а як гармонійний процес циклічного оновлення особистості на кожному з зазначених етапів розвитку» [4, с. 85]. Дослідниця кваліфікує це явище як можливість реалізації невинного потягу людини до пошуку сенсу життя.

А. Василюк стверджує, що концепцію неперервної освіти можна розглядати у трьох вимірах: 1) часовому – інтеграція освітніх та виховних заходів в усіх вікових періодах (від самих ранніх до самих пізніх етапів онтогенезу); 2) просторовому – поєднує освітньо-виховну активність різних інституцій та середовищ, з якими стикається людина на різних етапах свого життя; 3) якісному – охоплює освітні заходи різного ступеня складності: від легких до складних та інтенсивних [1].

Викликає інтерес соціальне значення та роль освіти дорослих, що досить детально висвітлені у статті Т. Марусяк. Зокрема, у соціальному контексті освіта дорослих виконує низку важливих функцій: 1) соціальна – надання людям рівних соціальних можливостей і розширення їхнього соціального простору; 2) економічна – сприяє удосконаленню професійної та особистісної компетентності особистості, підвищенню якості її трудової діяльності і економічної мобільності; 3) культурна – забезпечує прогресивне та стале протягом усього життя формування естетичних і моральних цінностей, уявлень про світ і суспільство; 4) політична – сприяє обговоренню політичних проблем,

розвитку плюралізму думок та участі громадян у прийнятті рішень, становленню демократії і розвитку політичної культури [6, с.102]. Дослідницею також було проаналізовано внутрішню мотивацію дорослої людини у плані здобуття освіти протягом життя: Прагнення здобувати нові знання, вміння та навички; розширення соціальних контактів і зв'язків; внутрішній розвиток і самовдосконалення; отримання нової професії; зміна соціального статусу; підвищення самооцінки чи оцінки з боку членів референтної групи чи авторитетів; бажання збільшення прибутку / заробітної плати; бажання швидко адаптуватися до змін у суспільстві; ресоціалізація – отримання нових знань і навичок після перебування в місцях позбавлення волі тощо.

Висновки. Отже, можна підсумувати, що освіта дорослих виступає важливою ланкою національної системи неперервної освіти, що сприяє як особистісному, так і соціальному розвитку кожного індивіда, а також забезпечує стабільність та конкурентоспроможність країни в цілому. Цей процес сприяє формуванню освіченої, культурно розвиненої та відповідальної громадянської спільноти, що є важливим елементом будівництва сучасного інформаційного суспільства.

Список літератури

1. Василюк А. В. Концепції та стратегії неперервної освіти. *CORE – The world's largest collection of open access research papers*: веб-сайт. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/162001633.pdf> (дата звернення: 18.02.2024).
2. Вишньова В. П., Раціна Т. В. Освіта дорослих як складова неперервної освіти. *НПК «CONSTANTA» – web-ресурс науково-практичної конференції*: веб-сайт. URL: http://confcontact.com/2013_04_11/9_Vyshnyova.htm (дата звернення: 18.02.2024).
3. Джаман Т. В. Неперервна освіта як головний системоутворювальний фактор формування особистості. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2019. №66. Т. 1. С. 161–165. DOI: <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2019.66-1.32> (дата звернення: 15.01.2024).
4. Кучера Т. М. Неперервна освіта як сенс життя. *Міждисциплінарний дискурс у дослідженні феномену соціального*: зб. матеріалів міжнар. наук. – практич. інтернет-конф.; 28 берез. 2019 р., м. Київ / М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана». Київ: КНЕУ, 2019. С. 18–20. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/0c58297f-d6f1-4ca8-bb3f-c7b34845f7bf/content> (дата звернення: 16.02.2024).
5. Лащихіна В. П., Лащихіна І. М. Нормативно-правові засади розвитку неперервної освіти. *Військова освіта*. 2017. № 1. С. 115–123. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vios_2017_1_17 (дата звернення: 18.02.2024).
6. Марусяк Т. С. Освіта дорослих: соціологічні аспекти вивчення. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Політологія. Соціологія. Право*. 2019. Вип. 3 (43). С. 99–103. URL: <http://visnyk-psp.kpi.ua/article/view/195690/196032> (дата звернення: 18.02.2024).

7. Огієнко О. І. Генезис дефініції «освіта дорослих» у зарубіжних дослідженнях *Проблеми сучасної педагогічної освіти*. 2008. №19. С. 113–120. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/6770/1/Огієнко-пробл.суч.пед.осв.-вип.19-2008.pdf> (дата звернення: 17.02.2024).

8. Про Національну доктрину розвитку освіти: Указ Президента України від 17.04.2002 № 347 / 2002. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2002#Text> (дата звернення: 17.02.2024).